

4. Макаренко А.С. Твори: В 7т., К., 1953 – 1955, т.1-7.
5. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8т., М., 1983 – 1986, т.1-8.
6. Сухомлинський В.О. Йти вперед! // Рід. школа. - 2002. – №5. – С.11-16.
7. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогрес, 1990. – 368 с.
8. Ярмаченко Н.Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А.С.Макаренко. – К.: Рад. школа, 1989. – 190с.

Анотація

У статті розглядається проблема виховання щасливої особистості у творчій спадщині видатного українського педагога А.С.Макаренка.

Аннотация

В статье рассматривается проблема воспитания счастливой личности в творческом наследии выдающегося украинского педагога А.С.Макаренко.

Подано до редакції 25.10.2007.

© 2007

Зобенько Н.А.

РОБОТА З ДЕЗАДАПТОВАНИМИ ДІТЬМИ В ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Прогресуюча тенденція безперервного зростання різних проявів девіантної поведінки ставить перед суспільством, школами, позашкільними закладами як основні завдання пошук форм, методів і технологій соціальної роботи з важковиховуваними учнями. Це вимагає концентрації зусиль, спрямованих як на реабілітацію важковиховуваних учнів, так і на попередження відхилення від соціальних норм, усунення умов, які безпосередньо чи опосередковано здійснюють негативний вплив на формування особистості учнів. Сьогодні підліткам ніде подітися у вільний час, ситуація не тільки не покращується, а навіть погіршується, оскільки багато гуртків та секцій стали платними, і відтак недоступними багатьом учням.

В Україні низькою ще залишається роль громадських формувань в організації дозвілля дітей і підлітків, вихованні в них поваги до закону і загальноприйнятих правил поведінки в суспільстві. У результаті у багатьох із них виникає або повна розгубленість перед завтрашнім днем, або бажання отримати від життя якомога більше, і негайно. У молодих формується комплекс неповноцінності, який штовхає до спотворених форм протесту.

Зрозуміло, що вироблення ефективної системи заходів по подоланню важковиховуваності серед дітей та підлітків можливе лише на основі проведення соціальних, соціально-психологічних, педагогічних та інших видів досліджень з даної проблеми.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема важковиховуваності дітей та підлітків в літературі розглядається досить широко такими науковцями як А.Капська, В.Оржеховська, Л.Славіна, В.Титаренко, М.Фіцула, І.Козубовська, Г.Товканець та ін.

У профілактиці відхилення у поведінці серед неповнолітніх значна роль повинна належати позашкільним виховним закладам. Тісна співпраця з усіма виховними інститутами сприятиме зменшенню кількості відхилення у поведінці неповнолітніх.

Формулювання цілей статті... Мета дослідження: виявлення найбільш оптимальних форм профілактичної роботи та соціально-педагогічної реабілітації девіантної поведінки підлітків в позашкільному середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження... На думку переважної більшості сучасних російських учених, яку ми повністю поділяємо, на сьогоднішній день в умовах навчально-виховного процесу в загальноосвітніх школах досить важко досягти суттєвих позитивних результатів у роботі з дезадаптованими дітьми і підлітками. В багатьох випадках доцільним є направлення неповнолітніх в спеціальні реабілітаційно-виховні заклади, а також залучення їх в діяльність різних дитячих і молодіжних позашкільних закладів (гуртків, секцій, клубів, центрів дозвілля тощо). При цьому важливою умовою успішної реабілітації соціально дезадаптованих дітей і підлітків є включення їх в систему нових міжособистісних відносин, які будуються на основі колективної суспільно корисної діяльності. Тут створюється те виховне середовище, яке здатне виконувати функції інституту соціалізації, вірніше, ресоціалізації, тобто відновлювати втрачені навички соціально схвалюваної поведінки, соціальний статус, подолати відчуження від основних інститутів соціалізації (сім'ї, школи), змінити систему внутрішніх цінностей і референтних орієнтацій.

Сьогодні клубна робота порівняно зі шкільним навчанням розглядається дослідниками як менш формалізована практика соціалізації і соціальної адаптації тих дітей і підлітків, проблеми та інтереси яких не в змозі вирішити і задовольнити дві основні підсистеми суспільства – сім'я і школа.

В різних неформальних клубах в атмосфері гри, радості, підтримки з боку оточення молодій людині легше знайти і проявити себе, прийняти соціальні норми і правила співжиття.

Основним завданням соціально-виховної роботи в клубах є створення умов для засвоєння дітьми і

підлітками зразків цивілізованого співжиття, навичок спілкування в групі, особистісного росту кожного члена клубу.

Учені вважають, що ефективність організації клубної діяльності дітей і підлітків підвищується при дотриманні наступних умов:

1. Організаційно-педагогічних:

- наявність дорослих, які відповідним чином підготовані до проведення клубної роботи;
- забезпечення тривалого і стабільного функціонування клубного колективу;
- створення системи взаємозв'язків клубного об'єднання з соціальним середовищем.

2. Психолого-педагогічних:

- врахування вікових, статевих і особистісних можливостей і ресурсів членів клубних об'єднань;
- забезпечення особистісної і соціальної значимості змісту клубної діяльності;
- забезпечення дітям і підліткам суб'єктивної позиції в життєдіяльності клубного колективу.

3. Педагогічних:

- адекватність змісту клубної діяльності інтересам неповнолітніх, соціальним умовам і можливостям її організації;
- комплексний характер спільної діяльності;
- поєднання індивідуальних і групових форм в процесі організації життєдіяльності;
- стимуляція самодіяльності дітей і підлітків, створення відносин довіри і поваги в колективі [6, с.80].

Серед найбільш характерних тенденцій розвитку клубного руху в сучасній Росії можна виокремити наступні: клуби стають засобом швидкого реагування на соціальні зміни в суспільстві, які сприяють оновленню змісту життєдіяльності школярів; клуби максимально відображають і задовольняють пізнавальні, творчі, трудові потреби неповнолітніх, а також потребу у спілкуванні і самореалізації.

Необхідно підкреслити, що в організації соціально-виховної клубної роботи на сьогоднішній день є певні труднощі, зокрема, це стосується недостатнього матеріально-технічного забезпечення діяльності багатьох клубних закладів, відсутності висококваліфікованих спеціалістів, яких майже не готують у вищих навчальних закладах, недостатньої уваги до проблем клубної роботи з боку державних органів тощо.

Незважаючи на деякі проблеми і труднощі, робота дитячих і підліткових клубів в країні все ж залишається, на думку багатьох російських дослідників, одним з найбільш дієвих засобів виховання і соціалізації підростаючого покоління. Так, А.Романов категорично стверджує, що "дитячі і підліткові клуби в Росії є на сьогоднішній день об'єктивною необхідністю" [5, с.43].

І, безперечно, в найбільшій мірі це стосується дезадаптованих дітей, які не знаходять взаєморозуміння в сім'ї і школі.

Не менш важливими в плані забезпечення позитивного впливу на особистість дезадаптованих дітей, особливо підлітків, є дитячі і молодіжні громадські об'єднання (організації, союзи, команди, загони, асоціації тощо), значення яких дослідник Д.Лебедев вбачає у "задоволенні інтересів і потреб дітей; цілеспрямованому введенні в соціальне середовище і адаптацію до його умов підростаючих громадян; соціальному захисті неповнолітніх, їх прав та інтересів; попередженні негативних впливів середовища" [4, с.23].

Відзначимо, що в дитячих об'єднаннях не менше 70% учасників повинні бути громадяни віком до 18 років.

Дитячі громадські об'єднання створюють умови для: задоволення потреб дітей і підлітків у самореалізації; актуалізації можливостей, які не мали змогу проявитися в інших спільнотах, членом яких були неповнолітні; усунення дефіциту продуктивного спілкування, в тому числі й з дорослими; розвитку соціальної творчості, уміння взаємодіяти з іншими.

Центральне місце в прогресивній педагогічній ідеології дитячого руху посідає ідея підвищення суб'єктивної ролі підлітка в організації, пошук шляхів розвитку його самодіяльності. Практика показує, що такі феномени, як самоуправління, самостійність, наявність певних прав у членів організації, є для підлітків особливо цінними. Самодіяльність проявляється, насамперед, в самоуправлінні, яке, будучи формою демократії, дає можливість неповнолітнім реалізувати свої інтереси у групі ровесників і дорослих, відчути захищеність.

Учені Г.Іващенко і М.Кульпедінова виокремлюють три основні педагогічні функції, які властиві дитячим об'єднанням: розвиваючу – забезпечення громадянського, морального становлення особистості дитини, розвитку її творчості, уміння взаємодіяти з ровесниками і дорослими, ставити перед собою цілі і досягати їх; орієнтаційну – забезпечення умов для орієнтації дітей в системі соціальних, моральних, політичних цінностей; компенсаторну – створення умов для реалізації потреб, інтересів, актуалізації можливостей кожної дитини. Щоб уникнути загрози формалізації дитячого руху, необхідно особливо активно включати дітей і підлітків у соціальні відносини, при цьому, як відзначає А.Волохов, не можна включати неповнолітніх в діяльність всупереч їх бажанню, слід дбати про якомога повнішу реалізацію інтересів всіх членів об'єднання, поважати особистість кожного, не допускати приниження його честі і достоїнства, дотримуватися рівності неповнолітніх і дорослих у вирішенні всіх питань, які стосуються діяльності дитячої організації, дорослим не повчати дітей, а краще виховувати їх власним прикладом

[2, с.93].

Процес розвитку дитячого і молодіжного руху в останнє десятиріччя характеризується різноманітністю громадських дитячих об'єднань і програм діяльності цих об'єднань. На сьогоднішній день найбільш масовою дитячою організацією в Росії є Федерація дитячих організацій "Юна Росія", в програмах якої бере участь понад 5 мільйонів дітей і підлітків. Вона реалізує близько 20 різних програм: "Дитячий орган милосердя", "Школа демократичної культури", "Дерево життя", "Пізнай себе", "Лідер" та ін.

Загальноросійська громадська організація "Дитячі і молодіжні соціальні ініціативи" реалізує понад 40 програм. Серед них: "Школа громадянського суспільства", "Діалог індивідуальностей", "Юне покоління обирає книгу", "Інформація і освіта" та ін.

Всі програми реалізуються в трьох напрямках: матеріально-фінансова, методична, інформаційна, моральна підтримка членів організації; взаємодопомога і спільне проведення дозвілля; створення спеціалізованих служб для дітей і молоді.

Досить значного поширення останнім часом набув рух скаутів. Асоціація відродження російського скаутизму була створена в 1990 році. Вона координує роботу загонів, які діють в різних містах (на сьогоднішній день їх нараховується понад 2000), видає журнал, влаштовує літні табори, де відпочивають, працюють і займаються спортом разом зі своїми ровесниками і діти з неблагополучних сімей, дезадаптовані, схильні до девіантної поведінки [3, с. 14].

Користуються популярністю і об'єднання, які займаються організацією літнього відпочинку дітей і підлітків. Кількість нестационарних літніх таборів в екологічно чистих зонах за останні роки зростає втричі [1, с.14-15].

Відроджуються знову, хоч і в досить незначній мірі такі організації, як *піонерська і комсомольська*.

Д.Лебедев, який тривалий час вивчає молодіжні рухи в Росії, виокремлює деякі види існуючих сьогодні в країні дитячих громадських об'єднань:

1) об'єднання, які мають за головну мету задоволення конкретних інтересів і потреб підлітків (ці об'єднання подібні до гуртків і клубів, але вже переросли їх, у них з'являються риси дитячої самодіяльності); 2) об'єднання, які пропонують підлітку конкретну суспільно-значиму профільну діяльність: воєнно-патріотичну, туристичну, екологічну 3) об'єднання, які пропонують дітям певну систему цінностей(своєрідних "правил гри"), побудовану на їх основі систему відносин і багатопрофільну діяльність [4, с.25].

Враховуючи той факт, що більшість позашкільних закладів будують свою роботу на засадах добровільності, а не примусу, вони є досить привабливими для дезадаптованих дітей і підлітків, проте соціальний педагог, вчителі, шкільний психолог повинні підказати, який саме заклад був би найбільш корисним для них.

Висновки... Заслуговує уваги досвід Росії з впровадження в практику в Україні позашкільних закладів, діяльність яких спрямована на максимально успішну соціалізацію дітей, запобігання їх дезадаптації і формування девіантних способів поведінки.

Дуже важливо, щоб об'єктом соціальної політики в перехідний період було все підростаюче покоління, а не тільки діти, які перебувають в несприятливих життєвих умовах і, безперечно, вимагають посиленої уваги. З цією метою необхідно забезпечувати комплексний соціальний захист по двох основних напрямках: підтримка дитинства загалом як найбільш цінного і відповідального періоду життя людини; підтримка учасників процесу соціалізації дитини. Тільки такий підхід може забезпечити широке охоплення всіх неповнолітніх заходами превентивної роботи.

Література

1. Барканов С. Лето в вопросах и ответах // Нар. образование. – 1999. – № 5. – С.14-15.
2. Волохов А.В. Вариативно-програмный подход к социализации личности ребенка в деятельности детских организаций: Дисс. канд. пед. наук: 13.00.01. – Казань, 1992. – 162 с.
3. Ермоленко Г., Решетников О. Скаутизм как движение // Нар. образование. – 1999. – № 5. – С. 144.
4. Лебедев Д. Детское общественное движение переходного периода // Внешкольник. – 1999. – № 5. – С. 23.
5. Романов А.П. Детские и подростковые клубы в системе общественного воспитания в СССР: Автореф. дисс. докт. пед. наук: 13.00.01. – М., 1990. – 57 с.
6. Основы социальной педагогики / Под ред. П.И. Пидкасистого.– М.: "Педагогическое об-во России", 2002. – 160 с.

Анотація

У дослідженні розглядається досвід Росії з впровадження в практику позашкільних закладів, діяльність яких спрямована на максимально успішну соціалізацію дітей, запобігання їх дезадаптації і формування девіантних способів поведінки. З цією метою необхідно забезпечувати комплексний соціальний захист по двох основних напрямках : підтримка дитинства загалом як найбільш цінного і відповідального періоду життя людини; підтримка учасників процесу соціалізації дитини.

Аннотація

В исследовании рассматривается опыт России с внедрением в практику внешкольных учреждений, деятельность которых направлена на максимально успешную социализацию детей, предотвращение их дезадаптации и формирования девиантных способов поведения. С этой целью необходимо обеспечивать комплексную социальную защиту по двум основным направлениям: поддержка детства как самого ценного и ответственного периода жизни человека; поддержка участников процесса социализации ребенка.

Подано до редакції 1.11.2007.

© 2007

Петрус М.В.

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ДУХНОВИЧА ЯК ПЕДАГОГА У ПРАКТИЦІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... З-поміж яскравого сузір'я талановитих митців педагогічної думки чільне місце належить мислителю австрійських русинів, усього українського народу та європейського світу – Олександрові Васильовичу Духновичу (1803-1865). Натхненник нової педагогічної плеяди, корифей педагогічної думки, автор “Народної педагогії”, новаторської книги, яка у значній мірі випереджала тогочасну педагогічну думку, озброювала українських вчителів та батьків прогресивною методикою навчання і виховання дітей. Це не конгломерат окремих педагогічних положень чи ідей, а аргументована і вмотивована концепція народної освіти, детальна розробка таких напрямків виховання як сімейне, моральне, трудове, фізичне, статеве. Не дивлячись на їх багатогранність, теза про важливість сім'ї в арсеналі впливу на дітей займає першорядне значення і залишається вже тривалий час актуальною.

Тож об'єктом свого дослідження ми бачимо саме сімейне виховання, визначення його вартості, ролі, місця і значення для педагогії Закарпаття та України загалом. Ми доводимо ту думку, що саме О.Духнович стояв біля витоків родинно-сімейного виховання як самостійного напрямку в українській педагогії.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Тема, що стала предметом вивчення неодноразово порушувалася багатьма авторами. Щоправда, йдеться про загальний аналіз педагогічної діяльності вченого. Вагомим внеском у дослідження педагогічного спадку О.Духновича є праці таких авторів, як А.Машталер, Ф.Науменко, В.Гомоннай, В.Турияця, В.Гарапко та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у спробі довести ключову роль сімейного виховання у процесі становлення особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження... Будучи добре ознайомленим з тогочасним станом сімейного виховання, О.Духнович розкрив причини недостатньої результативності виховного процесу, розробив шляхи розв'язання цієї проблеми. Це одна з перших спроб на Україні дати продуману систему сімейного виховання.

Мету і завдання сімейного виховання просвітителів вбачав у повній відповідності із своїми педагогічними поглядами: “Батьки повинні... на користь суспільства їх призвичаїти, словом про душевне і тілесне блаженство піклуватися” [4, с.9].

Цікавою є думка науковця про те, що про розвиток дитини треба дбати вже тоді, коли батько і мати тільки задумали мати дитину. Це повинно знаходити втілення у прагматичному способі життя, морально-психологічному, сприятливому, оптимістичному і життєрадісному стані [2, с.42].

Ставив акцент на тому, що, по-перше, “родителі повинні дітей... здоровими родити” [4, с.9], а здоров'я дитини, як відомо, бере початок у психічному та фізичному здоров'ї батьків, а тому закликав їх уникати будь-яких негативних впливів. Адже давно відомо, що процвітання нації залежить від міцної і здорової родини. Вимагав від усіх дорослих людей з великою обережністю ставитися до одруження, в результаті якого вони беруть на себе повну відповідальність за здоров'я нової генерації. Закликав уникати розбещеності в особистому житті, адже оказіональне знайомство і несерйозне одруження, на думку педагога, може принести чималу шкоду дітям, їх майбутньому розвитку [5, с.45].

Історичний дискурс засвідчив, що в часи О.Духновича домашні умови трудящих були дуже тяжкими. Злиденність закарпатського селянства, непосильна праця, постійні нестатки і голод призводили до того, що батьки йшли до корчми і там заливали своє лихо горілкою. Це призводило до ще більшого розорення, породжувало сімейні сварки, відчай і безнадію. Педагог ратував на шкідливість, згубний вплив пияцтва на потомство. З особливою відразою ставився до вживання алкоголю, бо глибоко переконаний, що діти “от п'яних родите лей” розвиваються ненормально, ростуть апатичними, розумово відсталими. Радив батькам сторонитися “корчми, як от біса пекельного”, не пити “паленьки” та вина, держати себе у “трезвенности” [4, с.4].

Головними мірилами сімейного виховання Духнович вважав такі:

Діти мають родитися в законному шлюбі. Це має значення, бо слава роду, моральні якості майбутньої родини продовжуються в генетичному коді попередників роду і “слава роду чоловіку от чести отца его зависит” [4, с.23].